

ASD Rainbows – Nodyn ar ymweliad

9 Hydref 2023

Yn bresennol:

- Jayne Bryant AS (Cadeirydd)
- Heledd Fychan AS
- Naomi Stocks, Clerc (cofnodydd).

1. Y cefndir

1. Ar 9 Hydref ymwelodd Aelodau o'r Pwyllgor ag ASD Rainbows. Gwahoddwyd y Pwyllgor i ymweld ag ASD Rainbows i weld y cyfleusterau a siarad â rhieni a staff.
2. Hoffem ddiolch i ASD Rainbows am hwyluso'r ymweliad, ac i'r holl rieni a oedd yn bresennol ac a rannodd eu profiadau mor agored a gonest.
3. Mae'r nodyn hwn yn rhoi crynodeb o'r materion a drafodwyd.

2. ASD Rainbows

4. Mae ASD Rainbows wedi'i leoli yn Aberpennar, ac mae'n darparu gofal plant a chymorth i blant ar y sbectrwm awtistig. Mae teuluoedd o bob rhan o dde Cymru yn defnyddio'u darpariaeth a'u cymorth. Elusen ddi-elw yw hon, ac mae wedi'i chofrestru gyda'r Comisiwn Elusennau. Mae'n cefnogi teuluoedd â phlant sydd â diagnosis neu sydd wrthi'n cael asesiad awtistiaeth neu unrhyw anhwylderau cysylltiedig eraill fel ADHD, Fragile X a dyspracsia.

- 5.** Mae'n cynnig darpariaeth cyn ysgol ac ar ôl ysgol. Caiff y ddarpariaeth cyn ysgol ei chyflwyno mewn dwy sesiwn dwy a hanner ar wahân gyda sesiynau yn y bore a'r prynhawn i blant rhwng 2 a 5 oed. Hefyd ceir grŵp rhieni a phlant hyd at oedran ysgol. Mae'r ddarpariaeth ar ôl ysgol yn hygyrch i blant hyd at un ar bymtheg sydd mewn addysg amser llawn.
- 6.** Fel rhan o'r ddarpariaeth cyn ysgol, defnyddir PECS (System Cyfathrebu Cyfnewid Lluniau). Dywedodd staff, pan fydd plant yn trosglwyddo i'r ysgol, na fydd ysgolion yn yn aml cefnogi'r defnydd o PECS. (Gan fod y system hon yn rhoi llais i'r plentyn i wneud ei anghenion yn hysbys, mae ei thynnu'n ôl yn golygu cymryd ei lais i ffwrdd)
- 7.** Dywedodd staff mai ariannu oedd yr her fwyaf o ran rhedeg yr elusen. Nodwyd eu bod yn aml yn methu â chael mynediad at rai grantiau oherwydd y cyfyngiadau ar yr hyn y gellir defnyddio grantiau penodol ar ei gyfer (er enghraifft, nodwyd na allant gael mynediad at grantiau ar gyfer y ganolfan gymunedol ond mae'n llawer anoddach canfod cyllid ar gyfer y feithrinfa). Ar hyn o bryd mae'n cael arian gan Plant Mewn Angen, Sefydliad Moondance a'r Loteri Genedlaethol. Ar unrhyw adeg, gallai fod yn y broses o ymgeisio am oddeutu 30 o grantiau. Dywedodd fod bwlch yn y grantiau sydd ar gael ar gyfer gwasanaethau fel y rhai y mae'n eu cynnig.
- 8.** Er ei bod wedi cofrestru gyda'r Cynnig Gofal Plant, dywedodd mai prin y mae hyn yn crafu'r wybeb, gyda'r Cynnig Gofal Plant yn £12.50 y sesiwn, a'i chostau'n £63 y plentyn fesul sesiwn.
- 9.** Mae ganddi bedwar aelod o staff amser llawn, gyda mwy o staff rhan amser. Mae hefyd yn ceisio cael cyllid ar gyfer dau blentyn sydd angen cymorth unigol oherwydd anghenion iechyd cymhleth. Dywedodd pa mor bwysig yw cael staff o ansawdd da, gan fod yn rhaid i rieni deimlo'n hyderus y byddant yn gallu cefnogi eu plant. Dywedodd nad yw rhieni yn aml eisiau mynd i leoliadau prif ffrwd oherwydd pryderon ynghylch pa mor dda y caiff eu plant eu cefnogi.
- 10.** Yn y dyfodol, hoffai ddarparu mwy o ddarpariaeth galw heibio, yn ogystal â darparu darpariaeth yn ystod gwyliau. Ar hyn o bryd, mae'n cadw'r ddarpariaeth cyn ysgol ar agor am dair wythnos gyntaf gwyliau'r haf.

3. Materion cyffredinol

- 11.** Siaradodd rhieni am sut y mae'n rhaid iddynt frwydro am bob elfen o gymorth. Ar un pwynt yn ystod y sesiwn, disgrifiodd pob un o'r rhieni y buom yn siarad â nhw y sefyllfa fel ymladdfa neu frwydr, gan rannu eu hengahreiffiau penodol eu hunain o'r cymorth y bu'n rhaid iddynt frwydro amdano.

12. Dywedodd un “mae popeth yn frwydr. Y cyfan rydyn ni'n gofyn amdano yw'r un cyfleoedd i'n plant lwyddo. Ar hyn o bryd rydym yn gadael iddynt fethu â chael yr hyn sydd ei angen arnynt. Yna mae'n rhaid gweithio'n galed i ddadwneud y difrod. Ni ddylai fod yn niweidio ein plant. Ond mae ein plant mewn addysg brif ffrwd yn cael eu gadael i lawr.” Disgrifiodd rhiant arall y gost o orfod gwneud pethau'n iawn i'w plant yn ddiweddarach mewn bywyd oherwydd y methiannau yn y system nawr. Clywsom fod rhieni “angen tân yn eich bol” ar gyfer y frwydr.

13. Dywedwyd wrthym fod “darpariaeth bob amser yn dechrau gyda'r swm lleiaf”. Soniodd rhieni am yr effaith drawmatig y mae hyn yn ei chael ar eu plant.

14. Dywedodd rhieni hefyd mai'r rhai sy'n “gweiddi uchaf sy'n cael y mwyaf”. Roeddent yn pryderu am y teuluoedd hynny heb gymorth fel ASD Rainbows i'w helpu i frwydro i gael y math cywir o gymorth. Dywedodd rhiant nad oedden nhw'n gwybod sut y byddent yn ymdopi ag effeithiau iechyd meddwl y brwydrau cyson heb ASD Rainbows. Dywedodd un arall y byddent wedi'u hynysu'n llwyr heb ASD Rainbows. Dywedodd un rhiant mai'r grŵp o rieni yr oeddem yn siarad â nhw yw'r “rhai sy'n fodlon gwthio”. Dywedon nhw eu bod yn wirioneddol bryderus am y teuluoedd hynny lle mae rhieni / gofalwyr yn fwy goddefol oherwydd “rydym ni wir yn gwthio a dyw ein plant ddim yn cael unrhyw beth”.

15. Dywedodd un rhiant eu bod eisiau i'w plentyn fynd i ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg ond nad oedd yn gallu ymladd dros hyn oherwydd bod yn rhaid iddynt gydbwysu “eisiau ac angen”. Roeddent yn dweud na ddylai teuluoedd orfod ymladd i gael yr hyn sy'n iawn i'w plentyn. Roedd pryderon bod teuluoedd o ganlyniad yn cael yr addysg anghywir i'w plentyn.

16. Soniodd rhiant arall am siarad ag ysgol eu plentyn am hyfforddiant poti. Dywedodd yr athro wrthynt nad oeddent yn gallu cefnogi hyn. Cysylltodd y teulu â'r elusen cymorth i deuluoedd Snap Cymru, a ddywedodd wrth yr ysgol bod yn rhaid iddynt gefnogi hyn o dan y Ddeddf Cydraddoldeb. Dywedodd y rhiant nad oedd yr athro yn gwybod bod gofyniad arnynt. Roeddent yn dweud fod rhai rhieni mewn sefyllfa debyg wedi cael gwybod y bydd yn rhaid iddynt fynd i mewn a newid eu plentyn pan fo angen.

17. Mae'r brwydro cyson hefyd yn cael effaith ehangach ar y teulu, yn enwedig ar y rhieni/gofalwyr sy'n cael eu bod yn colli eu hunaniaeth. Dywedodd un rhiant nad ydych yn disgwyl ymdrin â'r materion hyn pan fyddwch yn dod yn rhiant. Roeddent yn dweud, er bod rhai pobl yn dweud na fyddent yn newid eu plant, y byddent yn “cael gwared ar awtistiaeth fy mhlentyn” pe bai modd oherwydd “nad yw'r byd wedi'i gynllunio ar eu cyfer nhw” ac na fyddant bob amser yn “gallu eu hamddiffyn”. Roeddent yn dweud bod eu plentyn yn disgrifio bod yn awtistig fel bod ar rollercoaster na allwch chi ddod oddi arno sy'n “gwneud i ni a nhw flino'n

lân". Dywedodd rhiant arall eich bod "yn y araf yn y pen draw yn anobeithio" a disgrifiodd pa mor rhwystredig oedd hi nad yw hyd yn oed cymorth y cytunir arno yn cael ei ddarparu.

18. Defnyddiwyd termau fel gasleithio mewn perthynas â sut mae awdurdodau lleol ac ysgolion yn ymdrin â cheisiadau am gymorth.

19. Cafwyd galwad am ymwybyddiaeth ehangach o awtistiaeth. Disgrifiodd rhieni sut y bydd rhai ysgolion yn gwneud gwaith yn ystod Wythnos Ymwybyddiaeth Awtistiaeth, ond mai dim ond yn yr wythnos honno y bydd hynny'n digwydd. Roeddent yn galw am fwy o hyfforddiant diwylliannol ac yn dweud, oni bai bod hyn yn effeithio'n uniongyrchol arnoch chi, nad ydych chi'n tueddu i feddwl am y peth. Dywedodd un person y byddai'n ddefnyddiol pe bai gan lunwyr polisi brofiad o awtistiaeth. Dywedwyd wrthym sut y caiff plant awtistig eu heithrio o gyfleoedd cymdeithasol ehangach megis partïon ac aros yn nhai ffrindiau. Ac eto maent yn ysu am gael eu cynnwys a'u derbyn.

20. Dywedodd un rhiant fod y system yn "gwbl drychinebus. Nid yw'r system bresennol yn gweithio. Mae'r broblem ym mhobman yng Nghymru". Galwodd rhiant arall am newid "drwyddi draw", a thynnodd sylw at achosion o drosglwyddo cyfrifoldeb rhwng ysgolion a gwasanaethau gofal iechyd, yn enwedig ar gyfer atgyfeirio at wasanaethau datblygiadol mwy newydd. Roeddent yn dweud bod cael eich atgyfeirio yn "broblem wirioneddol" a bod "dim partneriaeth rhwng gwasanaethau iechyd ac addysg". Dywedodd traean fod y system "yn annheg".

21. Dywedwyd wrthym "ei bod yn cymryd tîm i fagu plentyn awtistig yn effeithiol". Dywedodd un rhiant eu bod yn ofni bod rhywbeth yn digwydd iddyn nhw, oherwydd er bod "pawb yn dweud y byddan nhw yno, fyddan nhw ddim". Dywedwyd wrthym y bydd gwasanaethau cymorth fel Teuluoedd Cydnerth yn darparu cymorth, ond yn aml am gyfnodau byr o amser yn unig. Disgrifiodd un rhiant eu profiadau gyda Teuluoedd Cydnerth, a ddaeth i ben cyn iddynt allu cyrraedd rhan gydnerth y rhaglen. Roedd hyn oherwydd y "cymerodd amser i'r rhaglen feithrin ymddiriedaeth gyda fy mab".

22. Mynegwyd pryderon am y wybodaeth sydd ar gael i blant, pobl ifanc a'u teuluoedd. Yn aml, nid ydynt yn gwybod beth y mae ganddynt hawl iddo, a dywedodd rhieni nad oedd awdurdodau lleol yn gwybod ychwaith.

23. Amlygwyd effeithiau amseroedd rhestrau aros fel problem hefyd. Soniodd rhieni am y frwydr i gael atgyfeiriad, ac yna gorfod aros hyd at ddwy flynedd a hanner am yr apwyntiad, gyda'ch plentyn wedi newid a'r heriau'n wahanol erbyn hynny.

24. Roedd rhieni'n teimlo'n gryf iawn nad oedd eu plant yn gallu cyflawni eu llawn potensial ac nad oedd hawliau eu plant yn cael eu diwallu. Dywedodd un rhiant mai'r oll y maent yn

gofyn amdano yw'r un cyfleoedd â phlant eraill ond bod yn rhaid i'w plentyn gymryd "llwybr gwahanol i gyrraedd yno".

4. Darpariaeth gofal plant

25. Disgrifiodd un rhiant orfod teithio o'r tu allan i ardal Rhondda Cynon Taf i fanteisio ar ddarpariaeth ASD Rainbows. Maent wedi dewis teithio'r pellter hwn oherwydd eu bod "yn cael ymyrraeth arbenigol yma". O ganlyniad, nid ydynt bellach yn gallu cael mynediad at arbenigwr anhwylder sbectrwm awtistig yn eu hawdurdod lleol eu hunain oherwydd eu bod wedi talu am ASD Rainbows. O ganlyniad, bydd yn rhaid i'w plentyn fynd i ddarpariaeth ysgol brif ffrwd heb gymorth. Roeddent yn dweud mai "y gyllideb yw popeth".

26. Dywedodd y staff fod y Cynnig Gofal Plant ar gael dim ond os yw'r ddau riant yn gweithio.

5. Darpariaeth ysgol

27. Mynegwyd pryderon ynghylch lefel yr hyfforddiant ar gyfer athrawon mewn lleoliadau prif ffrwd. Dywedwyd wrthym nad yw'r athrawon hyn wedi'u hyfforddi'n briodol. Roedd un rhiant yn bryderus am wybodaeth ac arbenigedd athrawon mewn darpariaeth blynyddoedd cynnar. Roeddent yn dweud bod eu plentyn tair oed yn cael ei ddisgrifio fel bod yn "ystrywgar" gan athro. Roeddent yn dweud bod hyn oherwydd nad oedd yr athro yn gwybod beth i'w wneud ac felly'n methu gofalu am y plentyn yn ddiogel. Dywedodd rhiant arall fod eu prifathro "yn ddi-glem".

28. Rhannodd rhieni eu profiadau o geisio sicrhau cymorth mewn ysgolion. Dywedodd un rhiant fod y ddarpariaeth "bob amser yn dechrau gyda'r swm lleiaf..." a bod eu plant yn dioddef trawma o ganlyniad. Roeddent yn dweud bod "y system wedi niweidio" eu plentyn, ac ar ôl cael eu gadael i lawr o'r blaen, nad yw eu plentyn bellach yn ymddiried yn yr ysgol. Roeddent yn dweud nad yw eu plentyn wedi cael unrhyw addysg gan nad oes lleoliad a fydd yn eu cefnogi. Roeddent yn dweud mai'r unig bwynt y mae trafodaethau am gymorth yn digwydd yw pan fydd eu plentyn yn methu. Roeddent hefyd yn dweud fel rhieni eu bod nhw wedi cael "gwybodaeth ffug yn fwriadol".

29. Clywsom y bydd "adroddiadau da" yn cael eu llunio mewn rhai achosion gan weithwyr proffesiynol fel seicolegwyr addysg, yn nodi'r cymorth sydd ei angen. Yna mae teuluoedd yn credu y bydd hyn yn cael ei roi ar waith, ond nid yw'n digwydd. Mewn achosion eraill, caiff cymorth ei roi ar waith a bydd plant yn dechrau ffynnu, ond yna caiff y cymorth ei gymryd y ffordd oherwydd "bod yr ysgolion yn meddwl bod y gwaith wedi'i wneud". Ond gan mai'r

---

cymorth sy'n galluogi'r plentyn i ffynnu, mae angen ei gynnal. Disgrifiodd un rhiant sut na wnaethaent glywed pan oedd newid yn y cymorth, a dechreuodd y teulu feddwl tybed pam fod eu plentyn yn llithro'n ôl, ond nid oedd yr ysgol wedi rhoi gwybod iddynt. Yna roedd yn rhaid iddynt ei herio. Roedd rhwystredigaeth yn gyffredinol ynghylch cymorth neu addasiadau'n cael eu rhoi ar waith, ond bod yr ysgol wedyn yn eu cymryd i ffwrdd.

30. Mynegwyd pryderon am yr adnoddau cyfyngedig sydd ar gael i ysgolion a'r dogni dilynol ar wasanaethau a chymorth. Dywedwyd wrthym mewn un achos fod athro mewn cyfarfod â theulu wedi dweud na allent ddarparu'r cymorth oherwydd bod angen iddynt ddarparu cymorth i blant hŷn. Dywedodd rhiant fod ysgolion yn gorfod gwneud penderfyniadau ynghylch ble i dargedu cymorth, ac oherwydd nad oes gan eu plentyn broblemau ymddygiad nid ydynt yn cael eu blaenoriaethu ar gyfer cymorth. Roeddent yn dweud na ddylai ysgolion orfod gwneud y mathau hyn o benderfyniadau.

31. Clywsom ei bod yn anodd cael Cynlluniau Datblygu Unigol (CDU) yn eu lle oherwydd "dyw ysgolion ddim eisiau eu gwneud nhw". Hyd yn oed mewn achosion lle mae gan blant CDU, nid yw bob amser yn cael ei ddilyn. Soniodd rhieni am eu rhwystredigaeth oherwydd, pe bai'r CDU yn cael eu dilyn, byddai eu plant yn ffynnu mewn addysg prif ffrwd. Dywedodd un rhiant nad oedd yr addasiadau "yn rhai enfawr hyd yn oed", ac y byddai eu rhoi ar waith yn galluogi eu plentyn i ffynnu mewn darpariaeth prif ffrwd. Dywedwyd wrthym y gall newidiadau bach iawn wneud gwahaniaeth enfawr, ond nad ydynt yn cael eu gweithredu.

32. Clywsom hefyd fod yr amseroedd aros i gael cymorth "yn chwerthinllyd". Dywedodd rhieni fod hyn yn arbennig o sarhaus, ar ôl yr amser hir a'r heriau o ran sicrhau diagnosis yn y lle cyntaf.

33. Mynegwyd pryderon ynghylch diogelu hefyd pan fydd plant a phobl ifanc allan o'r ysgol. Dywedodd un rhiant eu bod heb gael unrhyw gysylltiad gan eu hysgol neu awdurdod lleol pan oedd eu plentyn allan o'r ysgol am gyfnod hir. Pan oedd eu plentyn allan o'r ysgol am gyfnod o naw mis, roedd yn rhaid iddynt ofyn i'r awdurdod lleol ddod i wneud yn siŵr eu bod yn iawn. Hefyd, pan fydd plant i ffwrdd am gyfnodau hir o amser, efallai y bydd yn rhaid i rieni/gofalwyr roi'r gorau i weithio'n llwyr neu leihau eu horiau.

34. Soniodd rhieni am heriau'r plant hynny a fydd yn cuddio problemau yn yr ysgol, ond yn dechrau "datod" pan fyddant yn dod adref". Roeddent yn dweud bod yn eu cynddeiriogi gan fod pobl yn meddwl eich bod chi'n gwneud pethau i fyny, ac mai chi yw'r "rhiant 'na". Soniodd un rhiant am eu pennaeth yn dweud wrthynt "mae gen i 450 o ddisgyblion eraill i ofalu amdany'n nhw". Roeddent yn dweud "mae ysgolion yn ymladd tân a'n plant ni sy'n dioddef o ganlyniad". Clywsom hefyd y gall fod yn niweidiol i berthynas y rhiant/gofalwr gyda'u plentyn,

oherwydd bod y plentyn yn dechrau colli ymddiriedaeth yn y rhiant/gofalwr fel pobl ddiogel oherwydd eu bod yn “gwneud iddynt fynd i rywle lle nad ydynt yn teimlo’n ddiogel”. Clywsom mai agwedd y plant hyn yw “ymladd neu ffoi”. Dywedodd eraill wrthym fod eu plant yn dweud pethau fel “rwy’n dymuno fy mod i ddim yn bodoli, pam wyt ti’n fy anfon i i’r carchar?”.

35. Soniodd rhieni am gael eu barnu’n gyson gan yr ysgol, ond nad yw’r ysgol yn eu helpu ar yr un pryd. Dywedwyd wrthym fod teuluoedd yn cael eu hannog i fynd i ddarpariaeth prif ffrwd, ond nad yw ysgolion prif ffrwd eisiau’r plant hyn, oherwydd eu bod yn eu gweld fel plant “drwg”. Mae teuluoedd yn cael adborth negyddol “yn gyson” am eu plant, pan nad yw eu plant ar fai. Dywedodd un rhiant fod yr athrawon yn mynd yn rhwystredig gyda’u plentyn tair oed ac nad oes ganddynt unrhyw ddealltwriaeth pam eu bod yn ymddwyn mewn ffordd benodol, na sut i’w helpu. Dywedodd eraill eu bod “yn gyson” yn cael eu gwneud i deimlo bod eu plentyn “yn rhwystr”. Dywedodd un arall fod staff yn dweud eu bod “ddim yn gwybod beth i’w wneud” gyda nhw.

36. Dywedodd un rhiant, yn achos ysgol eu plentyn, “mae’n well iddyn nhw pan nad ydyn nhw i mewn”. Er nad addysg cartref yw’r dewis i rai, roeddent yn dweud nhw eu bod yn teimlo mai dyma’r unig opsiwn. Roeddent yn dweud bod hyn er gwaethaf y ffaith bod gan eu plant hawl i addysg a hawl i fod yn yr ysgol.

37. Clywsom hefyd nad yw ysgolion yn ymddiheuro pan fyddant yn gwneud camgymeriad. Roedd rhieni yn cymharu hyn â sut mae plant yn cael eu dysgu i ddweud bod yn ddrwg ganddynt pan fyddant yn gwneud camgymeriad. Roeddent yn dweud bod diffyg parch. Soniodd un rhiant am sut y cyhuddwyd eu plentyn o wneud rhywbeth yn yr ysgol, a oedd yn groes i’w cymeriad. Roedd eu CDU yn nodi y byddent bob amser yn cael eu hebrwng, ond nid oeddent ar y pryd. Gan fod eu plentyn yn ddi-eiriau ni allent roi eu cyfrif o’r hyn a ddigwyddodd, a chymerwyd yn ganiataol eu bod yn euog. Disgrifiwyd hyn fel “gwahaniaethu uniongyrchol” oherwydd eu bod yn ddi-eiriau.

38. Dywedwyd wrthym nad oes gan blant a’u teuluoedd ddewis o ran darpariaeth ysgol. Os cynigir lle i chi mewn uned arbenigol, ni fyddwch yn gallu ymweld â hi cyn gwneud penderfyniad. Cymharwyd hyn â’r cyfleoedd i blant eraill a’u teuluoedd wneud dewisiadau am ddarpariaeth anarbenigol.

39. Mynegwyd pryderon ynghylch mynediad at ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg. Dywedodd un rhiant fod yn rhaid iddynt leoli eu plentyn mewn ysgol cyfrwng Saesneg, oherwydd bod y ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg “yn methu addysgu fy mhentyn awtistig”. Roeddent yn dweud bod yn rhaid iddynt ddewis llesiant eu plentyn o flaen eu hiaith. Roeddent yn dweud bod dim

cynnydd o ran y ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg, a bod y system “wedi bod yr un peth ers blynyddoedd”.

40. Soniodd un rhiant am yr heriau y maent yn eu hwynebu a sut maent yn effeithio ar weddill y teulu, yn enwedig brodyr a chwiorydd. Gan nad yw eu plentyn yn cysgu, gall effeithio ar bresenoldeb y brodyr a chwiorydd hŷn, gan na allant wedyn eu cael i'r ysgol. Ymwelodd y swyddog presenoldeb ysgol â'r teulu, er bod yr ysgol yn ymwybodol o'r problemau ehangach, a'r cymorth a gynigiwyd oedd lle yn y clwb brechwast i'r plant eraill. Fodd bynnag, byddai hyn yn rhoi mwy o straen ar y teulu oherwydd byddai angen mynd â'r plant i'r un ysgol ar amseroedd gwahanol, a fyddai mewn gwirionedd yn gwneud bywyd yn anoddach. Roedd hefyd yn achosi mwy o straen oherwydd eu bod yn poeni y gallent gael eu cymryd i'r llys a'u dirwyo. Roeddent yn dweud bod angen cymorth i'r brodyr a chwiorydd.

41. Clywsom enghreifftiau o sut mae ysgolion yn methu â gwneud addasiadau o ran gwaith ysgol a gweithgareddau ehangach yr ysgol. Dywedodd un rhiant fod eu plentyn yn cael yr un gwaith cartref â'r rhai heb anghenion ychwanegol. Roeddent yn dweud eu bod, drwy geisio ei gynnwys, yn ei allgau mewn gwirionedd gan nad oedd hyd yn oed yn gallu rhoi cynnig ar y gwaith hwn. Y cyfan oedd angen ei wneud oedd rhoi gwaith cartref penodol iddo a oedd yn ystyried yr hyn y gall ei wneud. Clywsom hefyd am blentyn a oedd yn cael trafferth gyda gêm ar yr iard, a phan ofynnwyd i staff esbonio sut mae'r gêm yn cael ei chwarae dywedodd y staff nad oedd ganddynt amser. Dywedodd y pennaeth y dylai pob plentyn orfod wynebu cywilydd. Mewn achos arall, roedd plentyn yn bryderus ynghylch dechrau yn yr ysgol gynradd, a chytunodd yr ysgol i gynnal ymweliad â'r ystafell ddosbarth cyn dechrau, a fyddai wedi gwneud gwahaniaeth enfawr, ond ni threfnwyd hyn.

42. Clywsom hefyd am broblemau o ran ymweliadau ysgol a gweithgareddau hamdden. Dywedodd rhieni nad yw ysgolion yn cysylltu cyn gweithgareddau o'r fath, a bod yn rhaid i rieni gychwyn hyn bob tro. Awgrymwyd y “byddai'n well gan ysgolion inni eu cadw gartref”. Dywedodd rhiant arall “mae'n cael ei awgrymu nad yw'n addas iddynt fynychu” sy'n golygu na allant fwynhau'r un profiadau â'u cyfoedion. Disgrifiodd un rhiant brofiad ei blentyn mewn diwrnod mabolgampau. Bu'n rhaid iddynt gerdded canolfan hamdden gyfagos, ac ni ddarparwyd cludiant er bod eu plentyn ei angen. Yna nid oeddent yn gallu cymryd rhan yn y digwyddiadau chwaraeon oherwydd eu bod wedi gorfod cerdded i'r lleoliad, felly roeddent wedi cerdded i ddigwyddiad lle na allent gymryd rhan. Roedd hyn yn arbennig o heriol, gan mai siomedigaeth yw un o'r pethau sy'n peri trallod i'w plentyn.

43. Dywedodd rhieni fod addysg yn beth sydd wir yn “allgau” a bod cynhwysiant ar gael dim ond “os ydych chi'n ffitio i mewn i flwch”. Ond dywedwyd wrthym fod gwneud i blant ffitio

mewn blychau penodol yn beth niweidiol iawn. Soniodd un rhiant am y gwahaniaethau y maent yn eu gweld yn y ffordd y mae eu dau blentyn yn cael eu trin, gydag un yn cael eu derbyn oherwydd bod eu hanghenion yn weladwy iawn, ac anghenion y plentyn arall heb eu derbyn oherwydd eu bod yn eu cuddio.